Socialutskottets betänkande

1978/79:31

med anledning av motioner om utredning av barn- och ungdomsfrågor m. m.

Motionerna

I motionen 1978/79:316 av Ingemar Konradsson (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om en parlamentarisk utredning angående barn- och ungdomsfrågorna i enlighet med vad som föreslås i motionen.

I motionen 1978/79:434 av Sten Svensson m. fl. (m) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om att en bred kartläggning görs av barn- och ungdomsproblemen i samhället och att förslag framläggs om ett samlat program för samhällets barn- och ungdomspolitik.

I motionen 1978/79:1283 av Ulla Tillander m. fl. (c, s, fp) hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer att barns behov av en väl fungerande barnmiljö tillgodoses i samhällsplaneringen på alla nivåer.

Utredningar m. m. angående barn- och ungdomsvård

Lekmiljörådet inrättades år 1971 som ett till socialstyrelsen särskilt knutet organ. Rådet har till uppgift att hävda leken som en förutsättning för människans utveckling och att verka för att goda miljöer skapas för en utvecklingsfrämjande lek i såväl boendemiljö som offentlig miljö.

Barnomsorgsgruppen (S 1973:07) skall behandla frågor rörande verksamheten för barn med särskilda behov av stödåtgärder m. m. och även göra en genomgripande utredning rörande föräldrautbildning. Gruppen har avgivit betänkandena Samverkan i barnomsorgen (SOU 1975:87), Samverkan i barnomsorgen II (Ds S 1976:7) och Föräldrautbildning 1, Kring barnets födelse (SOU 1978:5). Gruppen kommer i sitt fortsatta arbete att behandla föräldrautbildning under förskole- och skolåldrarna samt föräldrautbildning som når alla i samhället. Ett slutbetänkande angående föräldrautbildning beräknas kunna avges under senare delen av 1979.

Barnmiljöutredningen (S 1973:08) tillsattes år 1973 för att undersöka barnens levnadsförhållanden. Utredningen avlämnade i december 1975 ett betänkande (SOU 1975:30) Barnens livsmiljö samt sju bakgrundsrapporter (SOU 1975:31–33 och 35–38), nämligen Samhället och barns utveckling, Barns hälsa, Barns uppfostran och utveckling, Barnfamiljernas ekonomi, Barnen och den fysiska miljön, Barns och föräldrars arbete samt Barnkultur. Vidare har tre bakgrundsrapporter givits ut i socialdepartementets stencilserie (Ds S 1975:11–13) Barnmiljö och samhällsekonomi, Barntillsynen i historisk belysning och En statsvetenskaplig analys av barns politiska resurser. En

sammanfattning av utredningens betänkande år 1975 och de sju bakgrundsrapporter som publicerats i SOU-serien har givits ut hösten 1976 genom socialdepartementets försorg, Eva Fagerström: Barn. En sammanfattning av Barnmiljöutredningen. Utredningen har i december 1978 avgett en slutrapport, vilken bl. a. innehåller en sammanställning av aktuell forskning på området. Utredningsuppdraget är därmed slutfört.

Familjestödsutredningen (S 1974:01) skall pröva vissa frågor inom föräldraförsäkringen m. m. Utredningen har år 1975 lagt fram betänkandet (SOU 1975:62) Förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar och avgivit Förslag om fosterföräldrars rätt till föräldrapenning och sjukpenning (stencil). Utredningen har vidare genomfört en intervjuundersökning om erfarenheterna av föräldraförsäkringen och en statistikgenomgång av hur föräldraförsäkringen utnyttjats år 1976. Utredningen har i april 1978 avgett betänkandet Föräldraförsäkring (SOU 1978:39), i september 1978 en diskussionspromemoria, Daghem för små barn, och likaledes i september 1978 en rapport Hälsorisker och hälsovård för barn i daghem (Ds S 1978:15). Utredningens arbete beräknas fortsätta under hela 1979.

Ledningsgruppen (S 1974:11) för försöksverksamhet inom socialvården har haft till uppgift att bedriva försöksverksamhet inom socialvården, främst barn- och ungdomsvården, i syfte att ge praktiska erfarenheter inför förestående reformarbete på grundval av socialutredningens och fosterbarnsutredningens intentioner. Försöksverksamheten har bedrivits i Skåne och innefattat särskilda projekt i elva kommuner, ändrat utnyttjande av inom regionen befintliga institutioner samt utbildnings- och konferensverksamhet i anslutning härtill. Skåneprojektet har numera avslutats och en slutrapport med utvärdering av projektet har avgivits i oktober 1978. Ledningsgruppen har i anslutning därtill avgett en promemoria, Försöksverksamheten inom socialvården och den framtida socialtjänsten (Ds S 1979:1). Ledningsgruppens uppdrag är därmed slutfört.

Fosterbarnsutredningen avgav 1974 sitt betänkande Barn- och ungdomsvård (SOU 1974:7), med förslag till olika förstärkningar av samhällets förebyggande insatser för och samhällets vård av barn och ungdomar. Betänkandet jämte remissyttranden däröver överlämnades till socialutredningen för beaktande.

Socialutredningen (S 1969:29) har 1977 avgivit sitt slutbetänkande Socialtjänst och socialförsäkringstillägg (SOU 1977:40), i vilket föreslås genomgripande förändringar av socialvården med en ökad satsning på bl. a. samhällsplanering och förbättring av den sociala miljön. Större tonvikt läggs vid det förebyggande sociala arbetet, såväl beträffande barn och ungdom som beträffande andra grupper. Betänkandet har remissbehandlats och en proposition i ämnet förbereds f. n. inom socialdepartementet.

Planeringsgruppen (S 1976:03) för barnomsorg tillsattes 1976 och har till uppgift att på grundval av de praktiska erfarenheterna förbättra underlaget för kommunernas utbyggnadsplanering och beräkningar av platsbehovet inom

barnomsorgsplanerna. Gruppens arbete beräknas pågå under hela år 1979.

Utredningen (S 1977:07) om barnolycksfall skall undersöka omfattningen av barnolycksfallen och deras orsaker samt lägga fram förslag till övergripande åtgärder som kan förebygga olycksfall bland barn. Utredningen beräknas slutföra sitt arbete under våren 1979.

Ensamförälderkommittén (S 1977:16) skall bl. a. göra en genomgång av de olika ekonomiska stödformerna inkl. skatteförmåner och av de olika slag av samhällelig service som f. n. finns för ensamstående föräldrar och deras barn. Kommittén skall särskilt studera om de nuvarande stödformerna är rätt utformade i förhållande till de särskilda stödbehoven hos denna grupp. Utredningens arbete beräknas pågå under hela 1979.

Beredningsgruppen (S 1977:19) för att förbereda det internationella barnåret 1979 skall förbereda det av FN proklamerade internationella barnåret i Sverige. Gruppens arbete beräknas pågå hela 1979.

Utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt skall utreda frågan om förstärkning av barns rättsliga ställning. Utredningen skall undersöka i vilka fall och på vilka sätt barns intressen och behov bör tillgodoses bättre än f. n. genom föreskrifter som särskilt tar sikte på barnens rätt. Utredningsuppgifterna är inte närmare preciserade i direktiven, men bland områden som utredningen skall ägna särskild uppmärksamhet nämns bl. a. frågor om vårdnad och umgängesrätt, samhällets inställning till aga som uppfostringsmetod samt omhändertaganden till skydd för underårigs hälsa eller utveckling. Utredningen skall samråda med andra kommittéer som arbetar med närliggande områden. Utredningen har avgett delbetänkandet Barnets rätt 1. Om förbud mot aga (SOU 1978:10). Utredningen avser att under 1979 avge ett delbetänkande angående vårdnad, umgängesrätt och flyttning av barn. Utredningsarbetet beräknas pågå under hela 1979.

Gymnasieutredningen (U 1976:10) skall göra en översyn av den gymnasiala utbildningen. Utredningsarbetet väntas pågå hela 1979.

Elevvårdskommittén (U 1978:06) skall dels se över skolans sociala uppgifter, dels undersöka möjligheterna till samverkan mellan de olika samhälleliga organ som är engagerade i barn- och ungdomsverksamhet. Utredningsarbetet väntas pågå under hela 1979.

Regeringen har vidare beslutat att det skall tillkallas en utredning (U 1979:01) om förstärkta kontakter mellan hem och skola. Det finns också en till utbildningsdepartementet knuten arbetsgrupp kring *normbildning och normöverföring i skolan*. Gruppen har nyligen lagt fram en debattskrift, Skolan skall fostra.

Sysselsättningsutredningen (A 1974:02) har till uppgift att utreda frågan om den långsiktiga sysselsättningspolitiken. Utredningen har avgivit två betänkanden och ett tjugotal rapporter. Utredningen har nyligen slutfört sitt arbete och kommer inom kort att avge sitt slutbetänkande.

Delegationen (A 1978:01) för ungdomens sysselsättningsfrågor skall på olika sätt verka för att alla ungdomar garanteras arbete, praktik eller utbildning. I

det syftet skall delegationen diskutera olika tänkbara åtgärder och kunna föreslå lämpliga insatser. I första hand skall delegationen ta sig an frågan om åtgärder som är ägnade att underlätta övergången från skola till arbetsliv. Delegationens arbete beräknas pågå hela 1979.

I budgetpropositionen anmäler vidare arbetsmarknadsministern att han har för avsikt att begära regeringens bemyndigande att tillkalla en kommitté för att göra en *översyn av den nuvarande arbetsmarknadsutbildningen.*

Sociala hänsyn i samhällsplaneringen

I sitt slutbetänkande Socialtjänst och socialförsäkringstillägg (SOU 1977:40) har socialutredningen föreslagit bl. a. att sociala synpunkter skall ges större utrymme vid samhällsplaneringen på alla nivåer. Socialtjänsten skall enligt förslaget medverka till sådana strukturförändringar i samhället att skillnader i levnadsvillkor utjämnas, att den sociala tryggheten omfattar alla, att gemenskapen och solidariteten mellan invånarna stärks och att medborgarnas engagemang i gemensamma angelägenheter främjas. I detta syfte skall socialnämnden medverka i samhällsplaneringen och arbeta med sociala problem i samhället. Nämnden skall därvid samverka med andra samhällsorgan samt med organisationer, grupper och enskilda. Medverkan i samhällsplaneringen skall ske såväl på riks- och länsnivå som på kommunal nivå. På det kommunala planet nämns bl. a. fysisk planering, bostadsplanering och sysselsättningsplanering. Socialtjänsten skall medverka genom att tillföra underlag för planeringen, genom att delta i planeringen och genom att delta i uppföljning (se vidare härom SOU 1977:40, s. 95–100).

Socialutredningens förslag har som tidigare nämnts remissbehandlats, och arbete pågår med en proposition i ämnet.

I prop. 1978/79:168 om föräldrautbildning och förbättringar av föräldraförsäkringen m. m., som nyligen förelagts riksdagen, framhåller socialministern i ett avsnitt om föräldrautbildningens inriktning och omfattning (s. 19) bl. a. följande.

Jag delar vidare barnomsorgsgruppens uppfattning att det är de yttre betingelserna inom samhället som anger ramen för möjligheterna att ge våra barn en god uppväxtmiljö. Det gäller att påverka både samhällsplaneringen i stort och arbetslivet, som inte alltid är anpassat till barnfamiljernas behov. Det gäller att skapa en trygg och utvecklande miljö i skolan och att motverka de negativa inslagen av kommersiell påverkan av konsumtion och barnkultur. Föräldrarna, som har den bästa kännedomen om barnen, bör ha goda möjligheter att påverka de förhållanden som formar barnens tillvaro.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet och riksdagen har såväl 1976/77 som 1977/78 haft att ta ställning till motionsyrkanden om en bred kartläggning av barn- och ungdomsproblemen (SoU 1976/77:23 och SoU 1977/78:33). Vid den senaste riksdagsbehand-

lingen erinrade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande om att motionsyrkandet vid näst föregående riksmöte avstyrkts under hänvisning till det stora antal samhällsorgan och utredningar som från olika utgångspunkter behandlar barn- och ungdomsfrågor. Utskottet anförde härefter följande (SoU 1977/78:33 s. 7):

Situationen i dag är i stort sett oförändrad. Det har dessutom tillkommit flera utredningar som skall belysa ytterligare delar av aktuella barn- och ungdomsproblem och i anslutning därtill överväga lämpliga åtgärder. Utskottet vidhåller att den från praktisk synpunkt mest framkomliga vägen är att på sätt som nu sker undersöka mera begränsade frågekomplex och söka lösa förekommande problem alltefter de skiftande förutsättningar som kan föreligga inom varje område. En övergripande kartläggning av det slag motionärerna önskar skulle uppenbarligen främst komma att tjäna som idégivare för fortsatt utredningsarbete. Det vore visserligen av värde att få belyst bl. a. de olika psykologiska faktorer som påverkar unga människor i dagens samhälle. En kartläggning av detta slag ter sig dock mera som en uppgift för forskningen än för en statlig utredning. Motionen bör enligt utskottets mening inte föranleda något initiativ från riksdagens sida.

Utskottet

I såväl motionen 1978/79:316 av Ingemar Konradsson (s) som motionen 1978/79:434 av Sten Svensson m. fl. (m) förordas en samlad utredning av barn- och ungdomsfrågorna. I motionen 1978/79:434 yrkas också att regeringen skall anmodas att lägga fram förslag om ett samlat program för samhällets barn- och ungdomspolitik. I båda motionerna betonas att det på senare år visserligen har gjorts betydande insatser för barn och ungdom men att åtgärderna präglats av en brist på helhetssyn. Gemensamt för de utredningar som gjorts är att de behandlat olika delområden var för sig. Motionärerna vill nu ha en allsidig genomgång och belysning av barn- och ungdomsfrågorna på samma sätt som skett med t. ex. sysselsättningsfrågorna.

Utskottet har som ovan nämnts (s. 4) tidigare haft att ta ställning till liknande yrkanden om en övergripande utredning av barn- och ungdomsfrågorna. Utskottet har därvid enhälligt ansett att den mest framkomliga vägen är att på sätt som nu sker undersöka mera begränsade frågekomplex och söka lösa förekommande problem alltefter de skiftande förutsättningar som kan föreligga inom varje område. Utskottet vidhåller denna uppfattning. En bred kartläggning av det slag som föreslås i motionerna skulle närmast bli att betrakta som en probleminventering (jfr barnmiljöutredningen, ovan s. 1). Ett sådant material kan knappast direkt läggas till grund för åtgärder. Det skulle sålunda likafullt bli nödvändigt att genomföra mera begränsade utredningar av olika delfrågor. Utskottet anser därför troligt att utbytet av en övergripande utredning om barn- och ungdomsfrågor skulle bli förhållandevis ringa. Flertalet av de olika delproblem som angetts i motionerna

är dessutom redan föremål för uppmärksamhet i olika sammanhang. Det finns därför nu lika litet som tidigare anledning till något initiativ från riksdagens sida i här aktuellt avseende. Inte heller då det gäller motionen 1978/79:434 i övrigt är någon riksdagens åtgärd påkallad. Motionen avstyrks således.

I motionen 1978/79:1283 av Ulla Tillander m. fl. (c, s,fp) tas upp frågan om hur barnens behov av en väl fungerande barnmiljö skall kunna tillgodoses i samhällsplaneringen. Motionärerna anför bl. a. att det krävs en större medvetenhet hos de beslutande om de krav som bör ställas på barnens miljö. Man bör inom varje statlig eller kommunal verksamhet som har konsekvenser för barn metodiskt gå igenom vilka effekter den egna verksamheten kan få för barnen. Kunskaper om barn bör ges större tyngd i den offentliga verksamheten, bl. a. vid utarbetandet av fysiska planer.

Utskottet kan i stort sett ansluta sig till motionärernas principiella uppfattning. Det är viktigt att barns behov av en god lekmiljö m. m. beaktas i större utsträckning än hittills vid samhällsplaneringen. Inte minst när det gäller planeringen av myndigheternas egen verksamhet bör insatserna utformas under större hänsynstagande till vilka effekter olika åtgärder kan tänkas få för barnens miljö och villkor. Som motionärerna anför krävs det här en ökad medvetenhet hos olika beslutsfattare om vilka behov barn har och om betydelsen av att dessa behov tillgodoses, t. ex. vid planering av ny bebyggelse.

Utskottet vill dock här erinra om att socialutredningens förslag bl. a. innebär att ökad hänsyn skall kunna tas till olika sociala faktorer vid samhällsplanering på såväl regional som lokal nivå. Att öka medvetenheten om barns och andra utsatta gruppers behov är visserligen ett långsiktigt arbete. Om sociala organ får förbättrade möjligheter att påverka beslutsprocessen kommer dock situationen troligen att efter hand förändras i den riktning motionärerna önskar. Utskottet vill här även peka på den i dagarna framlagda propositionen 1978/79:168 om bl. a. föräldrautbildning. Också föräldrautbildningen syftar ytterst till att mera allmänt öka medvetenheten och förståelsen för barns problem och behov och därigenom påverka utvecklingen mot ett mera barnvänligt samhälle.

Med hänsyn till de initiativ som således redan tagits i syfte att ge de sociala faktorerna större utrymme i samhällsplaneringen anser utskottet det i nuläget inte vara påkallat med något riksdagens uttalande i frågan.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionen 1978/79:1283.

Utskottet hemställer

1. beträffande utredning av barn- och ungdomsfrågorna m. m. att riksdagen avslår motionen 1978/79:316 och motionen 1978/79:434,

2. beträffande åtgärder för en bättre barnmiljö att riksdagen avslår motionen 1978/79:1283.

Stockholm den 3 april 1979

På socialutskottets vägnar
KERSTI SWARTZ

Närvarande: Kersti Swartz (fp), Evert Svensson (s), Karin Andersson (c), Anna-Greta Skantz (s), John Johnsson (s), Bengt Bengtsson (c), Karl Leuchovius (m), Kjell Nilsson (s), Britt Wigenfeldt (c), Sven-Gösta Signell (s) Per Gahrton (fp), Stig Alftin (s), Rune Gustavsson (c)* och Ingegerd Troedsson (m)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

beträffande utredning av barn- och ungdomsfrågorna m. m. (mom. 1 i hemställan) av Karl Leuchovius (m) och Ingegerd Troedsson (m) som anser

dels att det avsnitt i utskottets betänkande som börjar på s. 5 med "Utskottet har" och slutar på s. 6 med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning i motionen 1978/79:434 att en bred kartläggning av ungdomsproblemen i sin helhet skall göras.

För att kunna vidta åtgärder, bl. a. i syfte att lösa ungdomens sociala problem, erfordras en långtgående kännedom om orsakssammanhangen. Motionärerna har därvid pekat på en rad faktorer av betydelse. Utskottet kan i likhet med motionärerna konstatera att olika satsningar har skett punktvis, men att ett samlat grepp inte har kommit till stånd. Det är angeläget att betydande hänsyn tas till hur det moderna samhället och dess olika miljöfaktorer etc. i vid mening påverkar barn och ungdoms uppväxt, utbildning, fritid, fysik och hälsa samt inträde på arbetsmarknaden. Självfallet bör detta underlätta samhällets ansträngningar att finna de verkliga orsakerna till sådana ungdomsproblem, som motionärerna pekar på.

Enligt utskottets mening torde samhället kunna förfoga över ett bättre beslutsunderlag om den av motionärerna föreslagna kartläggningen kommer till stånd.

Utskottet noterar emellertid att det numera finns framtaget ett värdefullt utredningsmaterial avseende barns omsorg och uppfostran. Däremot saknas

motsvarande analys beträffande ungdomsproblemen. Detta förhållande är enligt utskottets mening en allvarlig brist. En följd härav är den uteblivna samordningen av de åtgärder som erfordras för att långsiktigt kunna lösa samhällets barn- och ungdomsproblem.

Utskottet vill därjämte understryka motionärernas uttalande beträffande värdet av fostran i hem och skola. De initiativ som trepartiregeringen har tagit för att utveckla normer och värderingar för den fostran av ungdomar som bl. a. ankommer på skolan måste fullföljas. Utskottet delar motionärernas värderingar om betydelsen av att människorna måste få bättre förutsättningar att handla under eget ansvar och efter normer som har sin grund i en kristen livssyn.

Utskottet finner således den i motionen 1978/79:434 föreslagna kartläggningen av ungdomsproblemen välmotiverad. Synpunkterna i motionen 1978/79:316 överensstämmer i viss utsträckning med vad utskottet uttalat. Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under mom. 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande utredning av barn- och ungdomsfrågorna m. m. att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:316 och motionen 1978/79:434 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

GOTAB 61700 Stockholm 1979